

Ο Μαρξ για την τωρινή Χρηματοπιστωτική Κρίση (Ηλεκτρονικό Άρθρο)

Ιστορικό Σημείωμα

Αυτό το ηλεκτρονικό άρθρο δημοσιεύτηκε στην ιστοσελίδα Facebook [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ](#) στις 06/07/16.

Περιεχόμενο

Ο Μαρξ για την τωρινή Χρηματοπιστωτική Κρίση

Σχεδόν όλοι οι σχολιαστές, οικονομικοί αναλυτές, ακόμη και οι βραβευμένοι με βραβεία Νόμπελς θεωρούν ότι η τωρινή κρίση των χρηματοπιστωτικών αγορών, η οποία εξελίχθηκε σε κρίση της παγκόσμιας οικονομίας, οφείλεται στο αδίστακτο και ανενδοίαστο της κερδοσκοπίας κυρίως στις ΗΠΑ. Ένοχη για την καταστροφή θεωρείται η νεοφιλελεύθερη απορρύθμιση των χρηματοπιστωτικών αγορών, όπως επίσης η απληστία, η ανευθυνότητα και η ανικανότητα των διευθυντικών στελεχών των τραπεζών. Και όλο αυτό υποτίθεται ότι ήταν ένα «αγγλοσαξωνικό μοντέλο», αφού το κακό έρχεται πάντοτε από τις μέχρι προ τινός εξυμνούμενες ΗΠΑ. Αντίστοιχα απλή είναι η συνταγή: τέρμα με τις νεοφιλελεύθερες υπερβολές και παρεκτροπές, πίσω στο «ευρωπαϊκό μοντέλο», στην κρατική ρύθμιση σύμφωνα με το εδώ και δεκαετίες ξοφλημένο κείνσιανικό δόγμα, στον «πραγματικό», «σοβαρό» καπιταλισμό των θέσεων εργασίας. Οι ίδιοι οικονομικοί αναλυτές και πολιτικοί που ήταν νεοφιλελεύθεροι σκληροπυρηνικοί, είναι τώρα ένθερμοι υποστηρικτές του κείνσιανισμού.

Αυτά φυσικά δεν είναι καμιά κριτική του καπιταλισμού, αλλά, στην καλύτερη περίπτωση, μια νοσταλγική αναπόληση του κοινωνικοκρατικά ρυθμιζόμενου καπιταλισμού της εποχής μετά τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο, όταν ο κόσμος ήταν ακόμη, υποτίθεται, «εντάξει». Αυτές οι μονόπλευρες επιθέσεις ενάντια στο χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο θέτουν με το κεφάλι κάτω τις σχέσεις αιτίας-αποτελέσματος της λογικής της καπιταλιστικής λειτουργίας, και με αυτό εμποδίζουν όχι μόνο μια επιστημονική ανάλυση της σημερινής κρίσης, αλλά και την συγκρότηση μιας αρμόζουσας αντίστασης σε αντικοινωνικά μέτρα που υποτίθεται ότι έχουν σκοπό την υπέρβαση της κρίσης.

Είναι γι' αυτό που η «κριτική της πολιτικής οικονομίας» του Μαρξ και ιδιαίτερα η θεωρία του για τις κρίσεις, έγινε σήμερα υπερεπίκαιρη και σημαντική για την επιστημονική ερμηνεία της τωρινής χρηματοπιστωτικής κρίσης και της μετάπλασης της σε παγκόσμια οικονομική κρίση. Η σημασία της αναδειχνεται κατ' αρχήν πάνω σε δύο επίπεδα. Πρώτον, από την άποψη της δικής του ανάλυσης και ερμηνείας του πως δημιουργείται το χρήμα («Το κεφάλαιο», πρώτος τόμος) και δεύτερον, από την άποψη της ανάλυσης του, του δανείου, κυρίως στον τρίτο τόμο του «Κεφαλαίου». Μέσα στα πλαίσια αυτού του κειμένου μπορεί να γίνει αναφορά μόνο σε μερικές στοιχειώδεις πλευρές αυτών των θεωριών του.

Η αστική οικονομολογία – τόσο η κλασική όσο και η νεώτερη – ξεκινά από μια καθαρή οικονομία αγαθών και από υποκείμενα της αγοράς που ανταλλάσσουν μεταξύ τους φυσικά, υλικά προϊόντα. Κάνει αφαίρεση από το χρήμα και μιλά για «χρηματικό πέπλο» πάνω στις πραγματικές οικονομικές αγοραπωλησίες και συναλλαγές. Το χρήμα εμφανίζεται εδώ ως απλό σύμβολο χωρίς δικό του

περιεχόμενο, ως νομικό κατασκεύασμα με βάση μια κοινωνική συμφωνία ή με βάση μια κρατική διάταξη. Ισχυρίζεται ότι, για να μπορεί να λειτουργεί η οικονομία χρειάζεται μόνο να προσαρμόζεται και να συνταιριάζεται, στο επίπεδο της αγοράς, η ποσότητα του χρήματος με την ποσότητα των αγαθών (θεωρία της ποσότητας)· έτσι μπορεί να λειτουργεί χωρίς σοβαρές αναταράξεις η ανταλλαγή των φυσικών προϊόντων. Αυτό εκφράζεται στον τύπο: προϊόν –χρήμα– άλλο προϊόν. Εδώ το χρήμα εμφανίζεται και λειτουργεί ως μέσο για την απρόσκοπτη κυκλοφορία των προϊόντων.

Για τον Μαρξ, αντίθετα, το χρήμα δεν είναι ένα δευτερεύον «πέπλο», ένα σύμβολο, ένα μέσο, αλλά η προϋπόθεση και το κεντρικό Μέσο (Medium) του «αυτοσκοπού» της καπιταλιστικής αξιοποίησης της αξίας – του χρήματος – του κεφαλαίου. Είναι η γενική μορφή εμφάνισης της αξίας, αντίστοιχα της υπεραξίας (της εργασιακής ουσίας) που βρίσκεται ενσωματωμένη στο προϊόν – εμπόρευμα, η οποία πρέπει να επαναμετατραπεί (στο επίπεδο της αγοράς) στην χρηματική μορφή που αποτελούσε ήδη το αφετηριακό της σημείο. Αυτή η διαδικασία εκφράζεται συνοπτικά στον τύπο: χρήμα – εμπόρευμα – περισσότερο χρήμα. Το χρήμα εμφανίζεται εδώ όχι πλέον ως μέσο, αλλά ως σκοπός και επειδή «η κίνηση του είναι απεριόριστη» αποτελεί «αυτοσκοπό» (Κεφάλαιο, 1ος τόμος, σελ. 143 και 164)· η δε αξία, η οποία παριστάνεται με τη μορφή του χρήματος «μετατρέπεται έτσι σε ένα αυτόματο υποκείμενο» (πρώτος τόμος του «Κεφαλαίου» σελ.167). Αυτή είναι η ειδοποιός διαφορά (differentia speszifika) του καπιταλισμού, δηλαδή αυτή που τον χαρακτηρίζει και τον κάνει να ξεχωρίζει από τους προηγούμενους ταξικούς κοινωνικοοικονομικούς σχηματισμούς: από το χρήμα να κάνει παραπάνω χρήμα ως αυτοσκοπό, κυνηγητό του κέρδους ως αυτοσκοπός. Γι' αυτό το χρήμα δεν μπορεί να είναι ένα απλό σύμβολο, αλλά πρέπει να έχει και αυτό τον χαρακτήρα ενός εμπορεύματος (π.χ. χρυσός, ασήμι κλπ.) και μάλιστα του «βασιλιά» ανάμεσα στα εμπορεύματα. Είναι το ξεχωρισμένο «γενικό εμπόρευμα» ή το «γενικό ισοδύναμο», του οποίου η «αξία χρήσης» δεν βρίσκεται στην συγκεκριμένη χρησιμότητα του, αλλά στην κοινωνική ιδιότητά του να παριστάνει, να «ενσαρκώνει» την αφηρημένη αξία, αντίστοιχα υπεραξία όλου του κόσμου των εμπορευμάτων. Για τις καθημερινές αγοραπωλησίες και συναλλαγές ναι μεν μπορούν να χρησιμοποιούνται χρηματικά σύμβολα στη θέση του πραγματικού, του υλικού χρηματικού εμπορεύματος, όμως σε τελευταία ανάλυση, κυρίως στις κρίσεις, πρέπει να πραγματοποιηθεί, να υλοποιηθεί το πραγματικό αξιακό περιεχόμενο του χρήματος ως το «γενικό ισοδύναμο» των αξιών όλων των εμπορευμάτων. Επομένως, για τον Μαρξ, το χρήμα, ως χρηματικό εμπόρευμα, δεν μπορεί ποτέ να χειραφετηθεί ολοκληρωτικά από τα ευγενή μέταλλα (χρυσός, ασήμι κλπ.)· και τούτο, όχι ένεκα του φυσικού μεταλλικού χαρακτήρα του, αλλά ένεκα της κοινωνικής αξίας (εργασιακής ουσίας) που εμπεριέχεται σ' αυτό σε «συμπυκνωμένη» μορφή.

Το δάνειο πηγάζει από ένα διαχωρισμό του κεφαλαίου, από τη μια μεριά σε παραγωγικό κεφάλαιο, αντίστοιχα εμπορευματικό κεφάλαιο, και από την άλλη μεριά σε χρηματικό κεφάλαιο ή τοκοφόρο κεφάλαιο. Ο διπλασιασμός του εμπορεύματος σε «κοινό κόσμο των εμπορευμάτων» και σε χρήμα ως «γενικό ισοδύναμο», ως «προνομιούχο εμπόρευμα», επαναλαμβάνεται πάνω στο επίπεδο του κεφαλαίου. Στην αστική οικονομολογία δεν υπάρχει καμιά συστηματική και ουσιαστική σχέση ανάμεσα στη θεωρία του χρήματος και στη θεωρία του δανείου. Δεν αντιλαμβάνεται ότι η θέση της ότι το χρήμα είναι ένα «πέπλο», ένα απλό σύμβολο βρίσκεται σε αντίθεση προς την δική της αντίληψη για το τοκοφόρο χρηματικό κεφάλαιο, το οποίο αντιλαμβάνεται ως ένα είδος εμπορευματοπαραγωγής sui generis· κάνουν έτσι ωσάν η «χρηματοπιστωτική βιομηχανία» να ήταν μια πραγματική παραγωγή εμπορευμάτων όπως π.χ. η αυτοκινητοβιομηχανία. Ο τόκος είναι, σύμφωνα με την άποψή τους, ένα ανεξάρτητο είδος της υπεραξίας. Ο Μαρξ, αντίθετα αναδεικνύει τον αυταπατικό χαρακτήρα αυτής της αντίληψης. Ειρωνεύεται εκείνους που πιστεύουν ότι το χρήμα απέκτησε την «απόκρυφη ιδιότητα να δημιουργεί αξία», να αποφέρει τόκο, «όπως η ιδιότητα της αχλαδιάς είναι να παράγει αχλάδια» («Το Κεφάλαιο», τόμος τρίτος, σελ. 496, 494). Αποδεικνύει ότι το δάνειο ή το τοκοφόρο κεφάλαιο πρόκειται μόνο για μια παραγόμενη, δευτερεύουσα μορφή χωρίς δική του ικανότητα δημιουργίας αξίας. Ο τόκος είναι η τιμή για την καπιταλιστική λειτουργία του δανείου, η οποία αποσπάται και αφαιρείται από την κοινωνική υπεραξία που δημιουργείται στην πραγματική εμπορευματοπαραγωγή από το ξόδεμα παραγωγικής εργατικής δύναμης. Αντίθετα, στην

αστική στατιστική τα προϊόντα του χρηματικού κεφαλαίου (οι τόκοι) προστίθενται στο κοινωνικό προϊόν (ΑΕΠ) και με αυτό τον τρόπο νοθεύονται οι πραγματικές αξιακές σχέσεις που κυριαρχούν και χαρακτηρίζουν τον κεφαλαιοκρατικό τρόπο παραγωγής.

Στον 20^ο αιώνα το χρήμα και το σύνολο του νομισματικού συστήματος χειραφετήθηκε - φαινομενικά - από το χρυσό ως πραγματικό χρηματικό εμπόρευμα όταν εγκαταλείφθηκε η μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό το 1971 επί προεδρίας Νίξον στις ΗΠΑ. Μετά από αυτό άρχισε η εποχή κατά την οποία το χρηματικό κεφάλαιο αποσυνδέεται όλο και περισσότερο από την πραγματική παραγωγή εμπορευμάτων. Το φούσκωμα των δανείων δεν οδήγησε μόνο στη δημιουργία χρεών τεραστίων διαστάσεων, τα οποία έπρεπε συνεχώς να «αναδανειοδοτούνται», αλλά πήρε επίσης τη μορφή μιας ανεξάρτητης και αυτόνομης αγοράς χρηματοπιστωτικών τίτλων (μετοχών, ακινήτων, παραγώγων κλπ.), στην οποία «δημιουργήθηκαν» «πλασματικές αξίες» αστρονομικών διαστάσεων. Για τον θετικιστικό τρόπο σκέψης επρόκειτο απλά για «γεγονότα», για «δεδομένα» τα οποία φαίνονταν να αυτό-αιτιολογούνται. Ακόμη και αριστεροί θεωρητικοί απόρριψαν, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, την μαρξική θεωρία του χρήματος και του δανείου με τη δικαιολογία ότι αναιρέθηκε εμπειρικά.

Αυτή η εποχή που άρχισε με την κατάργηση της μετατρεψιμότητας του δολαρίου σε χρυσό και διάρκεσε 37 χρόνια - ένα ιστορικά μικρό χρονικό διάστημα - έφθασε στο τέλος της το 2008. Τώρα εκδηλώνεται στην επιφάνεια ο πραγματικός, ο αληθινός χαρακτήρας αυτής της εξέλιξης, ότι δηλαδή επρόκειτο απλά και μόνο για συσσώρευση «πλασματικών αξιών», «πλασματικού χρήματος», «πλασματικού κεφαλαίου», «πλασματικού πλούτου». Σ' αυτή την περίοδο το πραγματικό κεφάλαιο εξαρτάτο όλο και περισσότερο από το δάνειο ως προεξόφληση μελλοντικής παραγωγής πραγματικής υπεραξίας, εξαιτίας των αυξανόμενων κόστων που έπρεπε να προκαταβληθούν (σταθερό κεφάλαιο, δηλαδή μέσα παραγωγής) για να μπορεί να λειτουργεί η επιστημονικοποιημένη πλέον παραγωγή στο εκάστοτε επίπεδο της παραγωγικότητας. Οι χρηματοπιστωτικές φούσκες πήραν τεράστιες διαστάσεις πράγμα που οδήγησε τελικά και οριστικά στη ρήξη της σχέσης ανάμεσα στο «πλασματικό κεφάλαιο» και στην πραγματική παραγωγή υπεραξίας· η προεξόφληση μελλοντικής παραγωγής υπεραξίας δεν μπορεί πλέον να πραγματοποιηθεί, να «εξυπηρετηθεί». (Ο δείκτης Dow Jones του αμερικάνικου χρηματιστηρίου κατέγραψε μέσα σε 20 χρόνια μια αύξηση της τάξης του 1100%. Το ίδιο χρονικό διάστημα το αμερικάνικο ακαθάριστο εθνικό εισόδημα αυξήθηκε μόνο 50%). Αυτή η αντίθεση ωρίμασε και ξεφορτώνεται τώρα βίαια ως παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση.

Συμπερασματικά: η ανεξαρτοποίηση του πλασματικού κεφαλαίου στη μορφή του χρηματοπιστωτικού επικοινωνήματος από την πραγματική παραγωγή δεν μπορεί ποτέ να είναι απόλυτη, παραμένει πάντοτε σχετική· η χρηματοπιστωτική κρίση δεν είναι τίποτ' άλλο από τη βίαιη επαναφορά της ενότητας της σχέσης που υπάρχει αντικειμενικά ανάμεσα στην πραγματική παραγωγή αξίας και της «αξίας» που αντιπροσωπεύει το χρηματοπιστωτικό επικοινωνήμα. Με τα λόγια του Μαρξ («Το κεφάλαιο», τρίτος τόμος, σελ. 385):

«Παρά την ανεξαρτοποίησή της, η κίνηση του εμπορικού κεφαλαίου δεν είναι ποτέ κάτι άλλο από την κίνηση του βιομηχανικού κεφαλαίου στη σφαίρα της κυκλοφορίας. Δυναμει όμως της ανεξαρτητοποίησης του κινείται μέσα σε ορισμένα όρια, ανεξάρτητα από τους φραγμούς του προτσές αναπαραγωγής και γι' αυτό το ωθεί έξω από τα δικά του όρια. Η εσωτερική εξάρτηση και η εξωτερική αυτοτέλεια το οδηγούν ως το σημείο, όπου η εσωτερική συνάφεια αποκαθίσταται ξανά βίαια δηλαδή με μια κρίση».

Αυτή η νέα κατάσταση δεν αναιρεί μόνο την αυταπάτη μιας πραγματικής ανάπτυξης που να βασίζεται, να φέρεται και να τροφοδοτείται από τον χρηματοπιστωτικό τομέα, αλλά επίσης και την αυταπάτη ότι το χρήμα είναι ένα απλό σύμβολο. Ο χρυσός απόκτησε, σε όλη αυτή την πορεία, μια δραματική υπερτίμηση έναντι όλων των νομισμάτων. Μια «επαναχρηματοποίηση» του χρυσού (στη

μορφή του συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών Bretton Woods που ίσχυε από το 1944 μέχρι το 1971, ή κάτι παρόμοιου) είναι όμως αδύνατη διότι τα σημερινά δυναμικά της παραγωγής γενικά, δεν μπορούν πλέον να παριστάνονται, όπως λέει ο Μαρξ, ως «αφηρημένος πλούτος» στην μορφή της υπεραξίας, αφού η «εργασιακή ουσία», δηλαδή η αξία, αντίστοιχα η υπεραξία που περιέχεται στα εμπορεύματα είναι τόσο μικρή όπως μια ομοιοπαθητική δόση. Έτσι η υποτίμηση του χρήματος αντιστοιχεί προς την υποτίμηση της αξίας της μάζας των εμπορευμάτων, που με τη σειρά της οφείλεται στην υποτίμηση της αξίας της εργατικής δύναμης που παράγει αξία. Η τελική αιτία γι' αυτή τη γενική υποτίμηση είναι το σημερινό επίπεδο ανάπτυξης της παραγωγικότητας (επιστημονικοποίηση της παραγωγής που βασίζεται στην 3^η βιομηχανική επανάσταση της μικροηλεκτρονικής και πληροφορικής) που είναι προϊόν και αποτέλεσμα του ανταγωνισμού.

Με άλλα λόγια: οι υλικοί πόροι και οι επιστημονικοτεχνικές μονάδες, οι ανθρώπινες ικανότητες και ανάγκες δεν μπορούν πλέον να λειτουργούν και να αναπαράγονται στη βάση των κατηγοριών του κεφαλαίου (αφηρημένη εργασία, αξία, εμπόρευμα, χρήμα, αγορά κλπ). Ή, όπως το διατυπώνει ο Μαρξ στα Grundrisse:

«Η κλοπή ξένου εργάσιμου χρόνου όπου βασίζεται ο σημερινός πλούτος, παρουσιάζεται σαν μίζερη βάση μπροστά σ' αυτή τη νέα βάση που δημιούργησε και ανάπτυξε η ίδια η μεγάλη βιομηχανία. Από τη στιγμή που η εργασία στην άμεση μορφή παύει να αποτελεί τη μεγάλη πηγή του πλούτου, παύει - αναγκαστικά - ο χρόνος εργασίας να είναι μέτρο του πλούτου και άρα η ανταλλακτική αξία μέτρο της αξίας χρήσης... Έτσι καταρρέει η παραγωγή που βασίζεται στην ανταλλακτική αξία». [σελ. 601 (σ.539 Ελληνική Έκδοση)]

Αυτή είναι η κατάληξη της μόνιμης όξυνσης της αντικειμενικής αυτοαντίθεσης του κεφαλαίου όπως αυτή διατυπώνεται από τον Μαρξ λίγο παρακάτω:

«Το ίδιο το κεφάλαιο είναι η κινούμενη αντίθεση: προσπαθεί να περιορίζει το χρόνο εργασίας στο ελάχιστο [μέσω της επιστημονικοποίησης που αυξάνει την παραγωγικότητα της εργασίας], ενώ από την άλλη μεριά τοποθετεί το χρόνο εργασίας σαν μοναδικό μέτρο και πηγή του πλούτου». [σελ. 601 (σ.539 Ελληνική Έκδοση)]

Η «υποτίμηση της αξίας» (και άρα του χρήματος και του κεφαλαίου) συνιστά την εμπειρική, την χειροπιαστή εκδήλωση του ιστορικού ορίου της αξιοποίησης του κεφαλαίου. Έτσι ο κεφαλαιοκρατικός τρόπος παραγωγής αυτοκαταρρέει ένεκα της απόλυτης όξυνσης της δικής του αυτοαντίθεσης και των άλλων αντιθέσεων που πηγάζουν από αυτήν. Ή, όπως το διατυπώνει ο Μαρξ («Το Κεφάλαιο», τρίτος τόμος):

«Το αληθινό όριο του κεφαλαίου είναι το ίδιο το κεφάλαιο».

Σ' αυτή την κατάσταση εμφανίζεται στο προσκήνιο το κράτος ως «δανειστής». Για την αστική θεωρία το κράτος δεν είναι η άλλη, η πολιτική πλευρά της σχέσης κεφάλαιο, αλλά μια «εξωοικονομική αρμόδια αρχή». Ακόμη και για την αριστερά η αυταπάτη για το πραγματικό περιεχόμενο του κράτους έχει μια μακρά παράδοση. Η Μαρξ δεν πρόφθασε να ολοκληρώσει τη διατύπωση της θεωρίας του για το κράτος. Ωστόσο υπάρχουν πολλές αναφορές στα έργα του όπου κριτικάρει την κρατικο-πολιτική αυταπάτη ως «ψευδή κοινότητα». Θεωρεί ότι η αγορά και το κράτος αποτελούν μόνο τους δύο πόλους της καπιταλιστικής κοινωνικοποίησης, δηλαδή της αφηρημένης γενικότητας της κοινωνίας και δεν μπορεί να τίθεται ο ένας ενάντια στον άλλο. Είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. Δίπλα στην αφηρημένη γενικότητα της οικονομίας, η οποία εκφράζεται με το χρήμα, μπαίνει η αφηρημένη γενικότητα του κράτους, η οποία στέκεται απέναντι στο άτομο το ίδιο εξωτερικά και ξένα, όπως το χρήμα. Είναι η νομική (άρα και η πολιτική) αφηρημένη γενικότητα μιας κοινωνίας εμπορευματοπαραγωγών. Φροντίζει για τους κοινούς όρους και τις κοινές προϋποθέσεις ύπαρξης και λειτουργίας των ατόμων που ανταγωνίζονται το ένα το

άλλο μέσα στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς.

Στη θεωρία του για το δάνειο («Το κεφάλαιο», τρίτος τόμος), το κρατικό δάνειο ορίζεται ως μια ιδιαίτερη μορφή του «πλασματικού κεφαλαίου», η οποία παραμένει πάντοτε εξαρτημένη από την πραγματική αξιοποίηση του κεφαλαίου. Στην πραγματικότητα η κρατική αυταπάτη ντροπιάστηκε και ρεζιλεύτηκε μετά από μια άνθιση που είχε μετά από τον 2^ο παγκόσμιο πόλεμο: στη Δύση, τόσο στις πυρηνικές χώρες του κεφαλαίου, όσο και στις χώρες του τρίτου κόσμου, η ανάπτυξη που βασιζόταν στην κρατική ρύθμιση (θεωρία του Keynes) και προερχόταν κύρια από την επέκταση του κρατικού δανείου, απότυχε, το αργότερο αρχές της δεκαετίας του '80, εξαιτίας του αναδυόμενου πληθωρισμού και της τεράστιας συσσώρευσης του κρατικού δανείου («κρίση των χρεών»). Ο χώρες του πρώην «υπαρκτού σοσιαλισμού» - που στην πραγματικότητα δεν ήταν τίποτ' άλλο από ένα κρατικό καπιταλισμό αφού στη βάση του ήταν η αφηρημένη εργασία που παράγει αξία - έγιναν τέλος της δεκαετίας του '80 αφερέγγυες και κατέρρευσαν. Αυτά ήταν ήδη πρώτες μορφές εμφάνισης της ιστορικής «υποτίμησης της αξίας» και άρα του χρήματος και του κεφαλαίου. Η νεοφιλελεύθερη στροφή θεώρησε υπεύθυνη γι' αυτά τα προβλήματα την υποτιθέμενη «εξωοικονομική» επέμβαση του κράτους και την αντικατέστησε με ένα ριζοσπαστισμό της αγοράς. Αυτή η στροφή δεν αναίρεσε βέβαια το εσωτερικό όριο της αξιοποίησης της αξίας - του χρήματος - του κεφαλαίου· άνοιξε όμως, μέσω μιας πολιτικής της απορύθμισης και της χρηματικής πλημμύρας από τις Κεντρικές Τράπεζες, τις στρόφιγγες για μια χωρίς προηγούμενο επέκταση του ιδιωτικού δανεισμού (των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών) και της οικονομίας που βασιζέτο και τρεφόταν από τις χρηματοπιστωτικές φούσκες.

Αφού τώρα διαλύθηκε και αυτή η αυταπάτη, και η αγορά απότυχε άδοξα, οφείλει ξαφνικά να φέρει τη σωτηρία και πάλιν το κράτος. Είναι μια ειρωνεία της ιστορίας το γεγονός ότι οι νεοφιλελεύθεροι σκληροπυρηνικοί πιστοί της «ελεύθερης αγοράς» αναγκάζονται τώρα να απευθυνθούν στο κράτος ως «dues ex machina» (Είρωνες μιλούν ήδη για τη «Λαϊκή Δημοκρατία της Wall street»). Όμως το πρόβλημα δεν μπορεί πλέον να ξεπεραστεί με μια νέα χρηματική πλημμύρα από τις Κεντρικές Τράπεζες, δια μέσου μιας συνεχούς μείωσης των επιτοκίων και δια μέσου των «πακέτων σωτηρίας» που εξαγγέλλονται το ένα μετά το άλλο από τις κυβερνήσεις με σκοπό την αποκατάσταση των χρηματοπιστωτικών αγορών και την ανάληψη των συσσωρευμένων ζημιών. (Εδώ μια μικρή παρατήρηση: στον καπιταλισμό τα κέρδη ρέουν πάντοτε σε ιδιωτικές τσέπες, ενώ στην κρίση οι ζημιές πάντοτε κοινωνικοποιούνται, αυτό ανήκει στη φύση του συστήματος και δεν είναι κάτι νέο). Και τούτο διότι αυτού του είδους η χρηματική πλημμύρα προϋποθέτει πάντοτε τη φαντασίωση για μια «κάλυψη», ένα «αντίκρουσμα» από μελλοντικές πραγματικές διαδικασίες αξιοποίησης, οι οποίες δεν υπάρχουν πλέον στον ορίζοντα, έγιναν ήδη αυταπατικές. Οι εμπορικές τράπεζες μπορούν να προσφέρουν «εξασφαλίσεις», οι οποίες δεν είναι πλέον τέτοιες, διότι αυτές αποτελούνται, στην πλειονότητα τους, από αξιώσεις που έγιναν επισφαλείς. Η κατάρρευση των ενυπόθηκων δανείων, κατ' αρχήν στις ΗΠΑ, ήταν μόνο ο καταλύτης για μια διαδικασία υποτίμησης του συνόλου του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Γι' αυτό μετακυλιέται τώρα η κρίση πάνω στο επίπεδο των δημοσιονομικών του κράτους. Αλλά το κράτος δεν είναι ανεξάρτητο από τους νόμους της αξιοποίησης του κεφαλαίου. Όλα τα κράτη, με πρώτες τις ΗΠΑ, είναι ήδη καταχρεωμένα· και όταν οι κρατικές εγγυήσεις που δόθηκαν απαιτηθούν, το αποτέλεσμα μπορεί να είναι μόνο μια μεγάλη κρίση των οικονομικών των κρατών, πράγμα που θα οδηγήσει, αργά ή γρήγορα, στην πτώχευσή τους.

Το κράτος, δηλαδή η πολιτική, δεν μπορεί να σταματήσει την υποτίμηση, μπορεί μόνο να την διαχειριστεί· είτε στη μορφή του αποπληθωρισμού, όταν θέλει να περιορίσει την καταχρέωση του, είτε στην μορφή του πληθωρισμού, όταν ξεκινήσει το νομισματοκοποίο να «παράγει χρήμα» χωρίς καμιά «κάλυψη», χωρίς κανένα «αντίκρουσμα». (Ίσως μάλιστα σ' αυτή την ιστορικά νέα κατάσταση, να υπάρξουν παράλληλα και ταυτόχρονα φαινόμενα αποπληθωρισμού και πληθωρισμού). Έτσι οι κυβερνήσεις γλιστρούν όλο και βαθύτερα στο δίλημμα, είτε να διατηρήσουν την φερεγγυότητα τους,

είτε να διαφυλάξουν και να προστατεύσουν τις οικονομίες που βρίσκονται στις χώρες τους. Στην πραγματικότητα πρόκειται για μια αποτελμάτωση του ανταγωνισμού, η οποία οφείλει να διαρκέσει όσο γίνεται περισσότερο. Σ' αυτή την διαδικασία τα κράτη, οι κυβερνήσεις πρέπει να σταθμίζουν ξανά και ξανά τα επακόλουθα της πτώχευσης των επιχειρήσεων, από τη μια μεριά και της συνεχούς χειροτέρευσης της δικής τους οικονομικής κατάστασης, από την άλλη μεριά. Πρόκειται για μια επιλογή ανάμεσα στην πανώλη και τη χολέρα.

Δεκέμβρης 2008

—

Σημειώσεις

1. Όλα τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τους τρεις τόμους του *Κεφαλαίου* και τις *Θεωρίες για την Υπεραξία* είναι από τις σχετικές εκδόσεις της Σύγχρονης Εποχής. Τα αποσπάσματα και οι αναφορές από τα *Grundrisse* είναι από την Γερμανική Έκδοση των Απάντων των Μαρξ-Ένγκελς, τόμος 42. (Dietz Verlag Berlin, 1983). Στα σχετικά αποσπάσματα σημειώνονται στην παρένθεση όπου έγινε κατορθωτό, οι αντίστοιχες σελίδες της Ελληνικής Έκδοσης των *Grundrisse* του Στοχαστή.
2. Όλα τα κείμενα αντλούν ιδέες από το έργο της Γερμανικής Θεωρητικής Σχολής της Κριτικής της Αξίας (*Wertkritik*) όπως έχει δημοσιευτεί στα περιοδικά *Krisis* και *Exit!* και στα βιβλία των Robert Kurz, Norbert Trenkle, Ernst Lohoff και άλλων. Στις περιπτώσεις που γίνεται ελεύθερη μετάφραση άρθρων αυτό δηλώνεται από την αναφορά στον τίτλο «*σύμφωνα με τον Robert Kurz*».

[Χρειάζεται Αγγλική Μετάφραση](#), [Χρειάζεται Τούρκικη Μετάφραση](#), [Με τον Μαρξ Πέραν του Μαρξ \(Ιστοσελίδα\)](#), [Ηλεκτρονικά Άρθρα](#), [Δεκαετία 2010-2019](#), [2016](#), [Απροσδιόριστη Τοποθεσία](#)

From:

<https://movementsarchive.org/> - **Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο**

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

<https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:digital:metonmarx:marx2>

Last update: **2025/09/18 10:31**

